

רשומות

הצעות חוק

ה מ מ ש ל ה

13 ביולי 2010

533

ב' באב התש"ע

עמוד

הצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תיקון מס' 9) (ערר שני ברשות והארכת מעצר או חידושו), התש"ע-2010. 1328

**הצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תיקון מס' 9)
(ערר שני ברשות והארכת מעצר או חידושו), התש"ע-2010**

1. תיקון סעיף 53 בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996¹ (להלן – החוק העיקרי), בסעיף 53 –
- (1) בסעיף קטן (א), הסיפה החל במילים "על החלטת בית המשפט המחוזי בערר" – תימחק;
- (2) אחרי סעיף קטן (א) יבוא:

"(א) על החלטת בית המשפט המחוזי בערר לפי סעיף קטן (א) רשאי כל צד לפנות בבקשה למתן רשות לערוך לפני בית המשפט העליון; בית המשפט העליון ידון בבקשה בשופט יחיד, ואולם רשאי בית המשפט העליון לדחות את הבקשה על הסף, בלא דיון בנוכחות הצדדים; ניתנה רשות לערוך כאמור, ידון בו בית המשפט העליון בשופט יחיד";

ד ב ר י ה ס ב ר

כך שבנסיבות שבהן ברור מראש כי לא יהיה די בהארכת המעצר ב־90 ימים, יהיה ניתן להאריך את המעצר לתקופה של עד 150 ימים. סמכות הארכה זו תינתן במקרים שבהם התארכות ההליכים היא תוצאה של אחת העילות המפורטות במפורש בסעיף 62(ב) המוצע.

נוסף על כך, מוצע לקבוע כי במקרה שבו נאשם שוחרר או עומד להשתחרר לאחר שהיה נתון במעצר לתקופה המצטרפת כדי תשעה חודשים או יותר, אך טרם נגזר דינו, והתובע הודיע כי בכוונתו לבקש את מעצרו מחדש בהתאם להוראות סעיף 62 לחוק המעצרים, רשאי בית המשפט הדין באישום לצוות על מעצרו לתקופה שלא תעלה על 72 שעות עד לדיון בבקשה לחידוש המעצר, אם מצא כי יש עילה למעצרו.

סעיף 1 סעיף 53(א) לחוק המעצרים מקנה זכות ערר על כל החלטה המתקבלת בעניין מעצרו של אדם. החוק אינו מבחין בין זכות הערר בעניין החלטה הנוגעת למעצרו של חשוד לצורכי חקירה לפי סעיפים 13 עד 17 לחוק המעצרים, לבין החלטה על מעצרו של נאשם עד לתום ההליכים לפי סעיף 21 לחוק המעצרים. החוק מקנה גם זכות ערר לבית המשפט העליון על כל החלטה שקיבל בית המשפט המחוזי שדן בערר על החלטה בעניין מעצר שהתקבלה בבית משפט השלום.

לפי המצב המשפטי הנוהג, מסורה לצדדים בהליך הפלילי העיקרי זכות ערעור אחת בלבד; הערעור השני על החלטה שהתקבלה בערעור הוא ערעור ברשות ובמקרים חריגים כאמור בסעיף 41(ב) לחוק בתי המשפט (ניסח משולב), התשמ"ד-1984. מוצע להחיל מצב זה הנוהג ביחס להליך העיקרי, גם לעניין ערר על החלטה הנוגעת למעצר.

כללי תיקון מוצע זה הוא פרי המלצותיה של הוועדה המייעצת לשר המשפטים לעניין סדר הדין הפלילי ודיני ראיות, בראשות שופטת בית המשפט העליון, מרים נאור. מטרתו של התיקון המוצע לקבוע באופן שונה את האיון הראוי בין עקרון סופיות הדיון וסוגי העניינים שראוי שיתבררו בבית המשפט העליון לבין מימוש הזכויות המהותיות של עצורים ונאשמים.

על פי נתוני הנהלת בתי המשפט, מתקיימים בבית המשפט העליון כ־1,000 דיונים מדי שנה בנושא הארכות מעצר וכ־600 דיונים בעררים על החלטות בתי משפט מחוזיים בהחלטות הנוגעות למעצר, מעל 40% מתוכם הם עררים שניים, שהם עררים על החלטות של בית המשפט המחוזי, שניתנו בעררים על החלטות של בית משפט שלום.

מוצע לתקן את חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996 (להלן – חוק המעצרים), באופן שיצומצם מספרם של העררים בענייני מעצרים המגיעים לדיון בבית המשפט העליון, בשתי דרכים עיקריות:

הדרך האחת, היא להתאים את היקף זכות הערר של עורר על החלטות בעניין מעצרו, להיקף זכות הערר המוקנית לנאשם בהליך העיקרי, ובכך לשנות את הזכות להגשת ערר שני הקבועה כיום בסעיף 53 לחוק המעצרים, לבקשת רשות להגשת ערר שני, על החלטות של בתי משפט מחוזיים בערעור בעניין מעצר. התיקון האמור ישפיע, בין השאר, גם על עררים על פסילת רישיון לפי סעיף 49 לפקודת התעבורה, שמחיל את הוראות חוק המעצרים לגבי אותם עררים.

הדרך השניה היא לצמצם את מספר הדיונים בהארכות מעצר, על ידי תיקון סעיף 62 לחוק המעצרים,

¹ ס"ח התשנ"ו, עמ' 338; התש"ע, עמ' 308.

3) בסעיף קטן (ג), במקום "יוגש" יבוא "ובקשה למתן רשות לערוך כאמור בסעיף קטן (א1), יוגשו".

תיקון סעיף 62

2. בסעיף 62 לחוק העיקרי, האמור בו יוסמן "(א)" ואחריו יבוא:

"(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א), סבר שופט בית המשפט העליון כי לא יהיה ניתן לסיים את הליכי המשפט בתוך התקופה של 90 ימים האמורה בסעיף קטן (א), בשל סוג העבירה, מורכבותו של התיק, או ריבוי של נאשמים, עדים או אישומים, רשאי הוא לצוות על הארכת המעצר לתקופה שלא תעלה על 150 ימים, ולחזור ולצוות כך מזמן לזמן, וכן להורות על שחרורו של הנאשם, בערובה או בלא ערובה."

ד ב ר י ה ס ב ר

כמו כן מוצע לתקן את סעיף 53(ג) לחוק המעצרים ולקבוע כי בקשה למתן רשות להגיש ערר שני כאמור לעיל, תוגש בתוך 30 ימים מיום שניתנה החלטת בית המשפט המחוזי. זאת בהתאמה לפרק הזמן של 30 ימים המוקצב להגשת ערר ראשון על החלטת בית משפט שלום – פרק זמן שנקבע לאחרונה במסגרת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 60), התש"ע-2010 (פורסם בס"ח התש"ע, עמ' 308).

סעיף 2 סעיף 61 לחוק המעצרים קובע תקופת מעצר מרבית של תשעה חודשים לאחר הגשת כתב אישום, שלאחריה ישוחרר הנאשם. סעיף 62 לחוק המעצרים קובע חריג לכלל זה, ולפיו רשאי שופט בית המשפט העליון לצוות על הארכת המעצר או על מעצר מחדש של הנאשם לפרק זמן של 90 ימים, ולחזור ולצוות על כך מזמן לזמן.

הניסיון מלמד כי במקרים מסוימים ברור מראש כי פרק הזמן המרבי להארכת תקופת המעצר הקבועה בסעיפים אלה אינה מספיקה למיזוי ההליכים המשפטיים. כך הדבר לעתים בתיקי פשעים חמורים ומורכבים, שבהם מצויים הנאשמים במעצר עד תום ההליכים נגדם, וישנם עדים רבים. בתיקים כאמור נדרשים לעתים דיונים רבים המאריכים עד מאוד את משך המשפט, וכתוצאה מכך את תקופת מעצרו של הנאשם. שופטי בית המשפט העליון, אשר בסמכותם להאריך את מעצרו של נאשם מעבר לתשעה חודשים, עמדו אף הם בהחלטותיהם על הקושי האמור ההולך וגובר בשנים האחרונות.

כך למשל, עמדה כב' שופטת בית המשפט העליון איילה פרוקצ'יה, בהחלטתה בבש"פ 644/07 מ"י נ' מרואן נאצר (2007) (טרם פורסם), על הבעייתיות בחקיקה הקיימת, במיוחד בהקשר של ניהול תיקים של ארגוני פשיעה, וציינה כי המחוקק, אשר קבע את פרק הזמן של תשעה חודשים בסעיף 61 לחוק המעצרים, לא הבחין בין סוגי אישומים מבחינת מורכבות הנושא, מספר הנאשמים, מספר העדים ואף לא הבחין בין סוגי הליכים פלילים המובאים לבית המשפט על פי הזמן השיפוטי הנדרש לצורך בירורם. היא הוסיפה וציינה, כי הוראות החוק אינן משקפות את התמורה העמוקה שהתחוללה באופי הפשיעה במדינה עקב ההסלמה בהתפתחות ארגוני הפשע, שמורכבות וחומרת פעילותם גברו ביותר בעשור האחרון, והם מקרינים בבירור על הזמן השיפוטי הנדרש להכרעה בהליכים הפליליים הקשורים בהם...."

על פי ההיסטוריה החקיקתית – עד לשנת 1988, כאשר הוגש כתב אישום כנגד נאשם, לא היה ניתן להשיג לפני שופט בית המשפט העליון על החלטה בדבר מעצרו שניתנה בבית משפט שלום, ושבת משפט מחוזי קיבל החלטה בערר שהוגש לגביה. סעיף 38 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, כפי שתוקן בשנת 1988, שינה את המצב ואפשר למדינה או לנאשם לבקש משופט של בית המשפט העליון רשות לערוך על החלטה כאמור של בית המשפט המחוזי. בתי המשפט פירשו את הרשות לערר שני בצמצום וקבעו כי "אין מבקש זוכה בערר שני אלא בנסיבות יוצאות דופן, כגון במקום בו מתעוררת שאלה עקרונית אשר חשיבותה מעבר לעניין הספציפי הנדון בפני בית המשפט, במקום בו עלול להיגרם עיוות דין חמור, ובמקרים כיוצא באלה יוצאי דופן" (ר' החלטת בית המשפט העליון בבש"פ 4451/93 דוד בן יצחק אקשוילי נ' מדינת ישראל (1993)).

חוק המעצרים חולל שינוי נוסף בנושא העררים בעניין מעצר, ואפשר הגשת שני עררים בזכות בכל עניין הנוגע למעצר, שחרור, הפרת תנאי ערובה או החלטה בבקשה לעיון חוזר. בית המשפט העליון הביע את עמדתו ולפיה הגשת ערר בזכות ב"גלגול שלישי" לבית המשפט העליון, טעונה בחינה מחודשת (ר' החלטת בית המשפט העליון בבש"פ 45/10 פאדי מסארה נ' מדינת ישראל (2010) (טרם פורסם)).

נוכח העומס הרב המוטל על בית המשפט העליון והיקף הדיונים בעררים, לרבות עררים ב"גלגול שלישי", מוצע לתקן את סעיף 53 לחוק כך שתוקנה זכות ערר אחת בלבד על החלטות על מעצר, שחרור, והפרת תנאי ערובה, או על החלטות בבקשה לעיון חוזר על החלטות כאמור, תוך מתן אפשרות לערר שני ברשות בלבד.

נוסף על כך, כדי לצמצם את הצורך בקיום דיונים בנוכחות הצדדים בעניין בקשה למתן רשות לערוך, וכדי לייעל את ההליך, מוצע כי בית המשפט העליון הדין בבקשה למתן רשות להגיש ערר שני, יהיה רשאי לדחות את הבקשה על הסף. דחיית הבקשה כאמור יכולה להיעשות על בסיס הטענות שהועלו בבקשה בלבד ובלי לקיים דיון בנוכחות הצדדים, אם לא מצא בית המשפט עילה המצדיקה את קבלת הבקשה. לעומת זאת, אם לא נדחתה הבקשה על הסף ונערך דיון בבקשה, וכן אם הבקשה התקבלה ונערך דיון בערר עצמו, הדין יתקיים במעמד שני הצדדים, בהתאם לכלל הקבוע בסעיף 57 לחוק, ולפני דן יחיד.

62א. נאשם ששוחרר או שעומד להשתחרר, לאחר שהיה נתון במעצר לתקופה המצטרפת כדי תשעה חודשים או לתקופה נוספת לפי סעיף 62, והתובע הודיע על כוונתו לבקש את מעצרו מחדש לפי סעיף 62, רשאי בית המשפט הדין באישום, אם מצא כי יש עילה למעצרו של הנאשם, לצוות על מעצרו לתקופה שלא תעלה על 72 שעות עד לדיון בבית המשפט העליון בבקשה לחידוש המעצר."

"סמכות מעצר
לבית משפט עד
לדיון בבקשה
למעצר מחדש

4. תיקון חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955², בסעיף 243ב(א), במקום "62" יבוא "62א".

דברי הסבר

התיקון המוצע נועד למשל למקרה שבו נאשם היה נתון במעצר מעבר לתשעה חודשים וזוכה, המדינה הגישה ערעור לבית המשפט העליון על הזיכוי, ובית המשפט העליון החזיר את הדיון לבית המשפט המחוזי אשר החליט להרשיע את הנאשם. במקרה כזה, לבית המשפט המחוזי אין כיום סמכות להורות על מעצרו. דוגמה נוספת היא מקרה שבו אדם ששוחרר לאחר תשעה חודשים, נתפס בהפרה קיצונית של תנאי השחרור, שאינה מהווה עבירה המצדיקה מעצר בפני עצמו. על פי המצב המשפטי הקיים, בית המשפט המחוזי אינו מוסמך להורות על מעצרו, כיוון שהוא היה עצור לתקופה מצטברת של 9 חודשים.

תיקון מוצע זה יאפשר לבית המשפט הדין באישום להורות על "מעצר ביניים" לפרק זמן של עד 72 שעות, עד לקבלת הכרעת בית המשפט העליון בדיון בבקשה לחידוש מעצרו מעבר לתקופה העולה על תשעה חודשים.

סעיף 4 סעיף 243 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 (להלן – חוק השיפוט הצבאי), מחיל על חיילים עצורים את הוראות סעיפים 59 עד 62 לחוק המעצרים, כך שמגבלת תקופת המעצר של תשעה חודשים חלה גם במערכת השיפוט הצבאית. הארכת מעצר לתשעה חודשים מבוצעת, על פי ההתאמה שבסעיף 243 לחוק השיפוט הצבאי, על ידי שופט בית הדין הצבאי לערעורים. מוצע לתקן את סעיף 243 לחוק השיפוט הצבאי בהתאם לתיקון המוצע בחוק המעצרים, כך שיחיל על ההליכים המשפטיים הצבאיים גם את ההסדר של "מעצר ביניים" שבסעיף 62 המוצע לחוק המעצרים, ויאפשר מעצר ביניים עד להארכת המעצר על ידי בית הדין הצבאי לערעורים (ר' דברי הסבר לסעיף 3 להצעת החוק).

הצעת החוק פורסמה בהצעות חוק הממשלה – 524, מיום כ"ג בתמוז התש"ע (5 ביולי 2010), עמ' 1240, והיא מתפרסמת כעת בשנית.

בהתייחסה להימשכות הליכי המשפט, קבעה כי ליסוד הזמן החולף ישנו ערך יחסי, אך לא מוחלט. שיש לאזן אותו אל מול אינטרסים אחרים, בהתאם לנסיבות הפרטניות של כל תיק ותיק:

"... התמשכות המשפט מבחינת הזמן היא יסוד אחד ממכלול נתונים הנשקלים במסגרת הפעלת שיקול הדעת השיפוטי, ובהקשר לכך נדרשת התייחסות לגורמי ההתארכות, ולאופייה. לא הרי התארכות משפט הנובעת ממצב שבו משפטו של נאשם כלל לא החל, כהתארכות הליכים שמקורה במשפט, אשר על פי טיבו צורך זמן דיוני רב במיוחד, נוכח מורכבותו וריבוי נאשמים ופרשיות הכרוכות בו..."

לאור האמור מוצע, מצד אחד, להותיר את הכלל הקבוע בסעיף 62 לחוק ולפיו נתונה לשופט בית המשפט העליון הסמכות להאריך את תקופת המעצר מעבר לתשעה חודשים, בפרקי זמן של עד 90 ימים בלבד, זאת נוכח החשיבות שבביקורת שיפוטית תקופה על מעצרים לתקופות ארוכות. מצד שני, מוצע לתקן את הסעיף האמור באופן שיאפשר לבית המשפט העליון, במקרים המתאימים, להאריך את תקופת המעצר לפרק זמן של עד 150 ימים. סמכות זו תיוחד רק לאותם מקרים מיוחדים שבהם הימשכות ההליכים היא תוצאה של אחת העילות המפורטות במפורש בסעיף 62(ב) המוצע.

סעיף 3 מוצע לקבוע כי במקרה שבו נאשם שוחרר או עומד להשתחרר לאחר שהיה נתון במעצר לתקופה המצטרפת כדי תשעה חודשים או תקופה ארוכה יותר, אך טרם נגזר דינו, והתובע הודיע על כוונתו לבקש את מעצרו מחדש בהתאם להוראות סעיף 62 לחוק המעצרים, רשאי בית המשפט הדין באישום לצוות על מעצרו לתקופה שלא תעלה על 72 שעות עד לדיון בבקשה למעצר מחדש בבית המשפט העליון, אם מצא כי יש עילה למעצרו. זאת בהתאמה לפרק הזמן הקבוע בסעיף 22 לחוק, לגבי מעצר לצורך הגשת הודעת ערעור.

² ס"ח התשט"ו, עמ' 171.